

Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου και Επενδύσεων (TTIP): Ένα διαρκές bra de fer μεταξύ λαών και αγορών

της Δώρα Κοτσακά

Τους τελευταίους μήνες ξεκίνησαν και στην Ελλάδα να αναζητούν το χώρο τους στο δημόσιο λόγο φωνές που επιδιώκουν να ενημερώσουν και να δικτυωθούν συγκροτώντας ανάχωμα στη συνολική επίθεση που η TTIP συνιστά. Πρόκειται για μία συμφωνία υπό διαπραγμάτευση ανάμεσα στην Κομισιόν και την κυβέρνηση των ΗΠΑ με στόχους γεωπολιτικούς, αλλά όχι μόνο. Εκτός από το σύνολο των οικονομικών και εμπορικών πρακτικών, στόχο έχει τη μεταβολή της ίδιας της θεσμικής αρχιτεκτονικής της ΕΕ υπέρ των πολυεθνικών εταιρειών και κεφαλαίων. Κάτι που επιδιώκεται μέσω της επαναθέσμησης του κοινωνικού χώρου προς όφελος του κεφαλαίου, δηλαδή με τη δημιουργία των κατάλληλων θεσμών που θα εξασφαλίζουν την ασυδοσία της αγοράς, οι οποίοι φυσικά δεν προβλέπεται να ιδρυθούν μετά από κοινωνική διαβούλευση, κάποιο δημοψήφισμα ή έστω με νομοθετική διαδικασία μέσω του ενδεδειγμένου οργάνου, δηλαδή της Ευρωβουλής.

Οι εμπνευστές του TTIP μιλάνε για άρση των εμποδίων στο εμπόριο. Δεδομένου ότι οι δασμοί μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ είναι πολύ χαμηλοί, όταν καλούνται να αποσαφηνίσουν σε ποια εμπόδια αναφέρονται, γίνεται σαφές ότι εννοούν τα προνοιακά κρατικά προγράμματα, τους κανονισμούς που σχετίζονται με την υγεία και την ασφάλεια των πολιτών, καθώς και τους περιορισμούς στην είσοδο των ιδιωτών σε τομείς κρατικής ευθύνης, όπως η εκπαίδευση και η υγεία.

Παρά τις προσπάθειες των διαπραγματευτών και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού να ολοκληρωθεί η διαδικασία με τη μικρότερη δυνατή δημοσιότητα, το θέμα της TTIP πλέον έχει αρχίσει να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις και οι αντιδράσεις εκδηλώνονται σε διαφορετικά επίπεδα: Από συστημικές πολιτικές δυνάμεις που αμφισβητούν τη σκοπιμότητα επί μέρους σημείων της συμφωνίας (π.χ. Γερμανία, Βέλγιο για ISDS), έως ακαδημαϊκές μελέτες ιδρυμάτων όπως το London School of Economics που αμφισβητούν ευθέως τα υποτιθέμενα οικονομικά οφέλη και σημειώνουν ότι σε καμία χώρα όπου υπογράφηκαν τέτοιου είδους συμφωνίες δεν ακολούθησε αύξηση των επενδύσεων ή των θέσεων εργασίας. Αντίθετα, η βασικότερη εξέλιξη που επιφέρουν είναι η καθοριστική αποδυνάμωση της δυνατότητας των κρατών να υπερασπίζονται τα συμφέροντα των πολιτών τους όταν βρίσκονται αντιμέτωπα με ιδιωτικά συμφέροντα (πχ αύξηση κατώτατων μισθών, πυρηνική ενέργεια, μεταλλαγμένα, προσωπικά δεδομένα).

Το κίνημα που διαρκώς ενισχύεται στις χώρες της ΕΕ και στις πολιτείες των ΗΠΑ είναι ιδιαίτερα δυναμικό και, όπως καταθέτουν όσοι και όσες εργάζονται για αυτό, χαρακτηρίζεται από πολυσυλλεκτικότητα σε βαθμό που είχαμε πολλά χρόνια να δούμε. Αρκεί να σκεφτούμε ότι πέρα από όσα αφορούν το γεωπολιτικό σχεδιασμό ή το θεσμικό πυρήνα της ΕΕ, η TTIP αγγίζει την πολιτική ατζέντα στο σύνολό της: η τροφή, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι πατέντες που επεκτείνονται ασύδοτα -από τους σπόρους και τα φάρμακα μέχρι τη συλλογική γνώση και κουλτούρα- η παρακολούθηση και η εμπορευματοποίηση των προσωπικών μας δεδομένων, το τέλος των εργασιακών δικαιωμάτων κατά τα αμερικάνικα πρότυπα, όπου ακόμα και η δημιουργία σωματίου μπορεί να διωχθεί ποινικά, για να αναφέρουμε μόνο μέρος αυτών.

Βελτιώνονται οι φράκτες, βελτιώνονται και οι άλλες...

Στις 8 Ιουλίου και μετά από πλήθος παλινωδιών το Ευρωκοινοβούλιο υπερψήφισε μία πρόταση που δίνει το πράσινο φως στη συνέχιση των διαπραγματεύσεων. Το ψήφισμα πέρασε με 436 υπέρ και 241 κατά, γεγονός που καταγράφει τις σοβαρές διαφωνίες που έχουν εκδηλωθεί εντός του θεσμού σχετικά με το θέμα. Διαφωνίες που έχουν πάρει και τη μορφή διαίρεσης στην ευρωομάδα των σοσιαλδημοκρατών, αφού το ένα τρίτο εξ αυτών καταψήφισε την εν λόγω απόφαση και τάχθηκε κατά της συνέχισης των διαπραγματεύσεων (οι έλληνες αντιπρόσωποι από το ΠΑΣΟΚ και το Ποτάμι επέλεξαν να την υπερψηφίσουν). Έχει τη σημασία του ότι τα παραπάνω λαμβάνουν χώρα για πρώτη φορά στο Ευρωκοινοβούλιο. Με την εξαίρεση της αριστερής ευρωομάδας (GUE/NGL) και των Πρασίνων, μέχρι σήμερα το καθεστώς ήταν ότι οι ευρωβουλευτές είτε «δεν γνώριζαν», αφού οι διαπραγματεύσεις γίνονταν υπό καθεστώς αδιαφάνειας – άρα δεν έπαιρναν και θέση ή όταν έπαιρναν θέση αυτή ήταν «ναι σε όλα».

Η συνέχιση των διαπραγματεύσεων είχε αρχικά τεθεί προς ψήφιση ένα μήνα πριν, στις 10 Ιουνίου. Ωστόσο, η προγραμματισμένη συνεδρίαση αναβλήθηκε από τον πρόεδρο του Ευρωκοινοβουλίου Μάρτιν Σουλτς, υπό το φόβο της καταψήφισης της πρότασης. Την επανέφερε στην κορύφωση της ελληνικής κρίσης, με αμφιλεγόμενο διαδικαστικά τρόπο που προκάλεσε και πάλι πολλές αντιδράσεις.

Ας δούμε όμως, στο κατώφλι της έναρξης του 10ου κύκλου διαπραγματεύσεων για την TTIP, ποια είναι ευρύτερη εικόνα που έχει σχηματιστεί συγκριτικά με το που βρισκόμασταν προηγούμενα. Η συντονισμένη καμπάνια ενάντια στη συμφωνία και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού φαίνεται ότι αρχίζει να έχει κάποια αποτελέσματα, οδηγώντας τους επισπεύδοντες σε καθυστερήσεις και αδιέξοδες πρωτοβουλίες. Το γεγονός ότι περισσότεροι από δύο εκατομμύρια άνθρωποι έχουν ήδη υπογράψει μέσω της European Citizens' Initiative,[1] δηλώνοντας ξεκάθαρα την αντίθεσή τους τόσο στην TTIP, όσο και στη CETA, καθώς και οι αλληπάλληλες κινητοποιήσεις, όπως και η άμεση πίεση που έχει ασκηθεί στα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τα κινήματα και την κοινωνία πολιτών, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως μη γενόμενα. Είναι ενδεικτικό ότι οι Γερμανοί Σοσιαλδημοκράτες που ελέγχουν την ατζέντα του ευρωκοινοβουλίου (και υποστηρίζουν την TTIP) ήταν τόσο θορυβημένοι βλέποντας ως πιθανή την ανατροπή των σχεδίων τους, που ακύρωσαν τελευταία στιγμή την ψηφοφορία. Την επόμενη μέρα, στις 8 π.μ., και ενώ οι περισσότεροι ευρωβουλευτές δεν είχαν προλάβει να ενημερωθούν, οι Συντηρητικοί υπερψήφισαν μία αιφνιδιαστική πρόταση που σταματούσε οποιαδήποτε σχετική διαδικασία συζήτησης. Όπως σχολιάστηκε, η δημοκρατία δεν βρισκόταν και στα καλύτερά της εκείνες τις ώρες...

Τα παραπάνω αξιολογήθηκαν ως το πρώτο δείγμα γραφής σχετικά με το βαθμό υποστήριξης της TTIP από το νέο εκλεγέν Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το γεγονός ότι ούτε η ψηφοφορία, ούτε η συζήτηση μπόρεσαν να λάβουν χώρα συνιστά μία ρωγμή ως προς τη νομιμοποίηση της συμφωνίας γενικά, αλλά και την αξιοπιστία της ατζέντας της ΕΕ σε σχέση με το ελεύθερο εμπόριο, ειδικά.

Όπως ήταν αναμενόμενο υπήρξε πλήθος ερωτήσεων σχετικά με το για ποιο λόγο ο Πρόεδρος του Ευρωκοινοβουλίου Μάρτιν Σουλτς, εκ του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, πήρε την απόφαση να σταματήσει τη διαδικασία της ψηφοφορίας. Η απόφαση προκάλεσε τη σφοδρή αντίδραση της Ευρωομάδας της Αριστεράς GUE/NGL, των Πρασίνων και ευρωβουλευτών από άλλες πολιτικές ομάδες που επιδίωξαν την

πραγματοποίηση της ψηφοφορίας προκειμένου να διεξαχθεί κανονικά η συζήτηση για την ΤΤΙΡ. Η επίσημη ερμηνεία -ότι ο μεγάλος αριθμός των τροποποιητικών προτάσεων κατέστησε την όλη διαδικασία εξαιρετικά περίπλοκη- απορρίφθηκε από όλες τις πλευρές, ως μία προσπάθεια συγκάλυψης των πραγματικών αιτιών, καθώς οι προβλεπόμενες κοινοβουλευτικές διαδικασίες ήταν απολύτως σε θέση να φέρουν σε πέρας την εν λόγω ψηφοφορία.

Στην πραγματικότητα, συμπέρασμα στο οποίο συνέπεσαν και τα περισσότερα media που κάλυπταν το γεγονός, οι σοσιαλδημοκράτες βρίσκονται σε κρίση ως προς την υποστήριξη τους στην ΤΤΙΡ και βαθιά διαιρεμένοι σχετικά με τη συμπερίληψη του ISDS (Investor State Dispute Settlement, μηχανισμού που θα επιτρέπει στις εταιρείες να μηνύουν τα κράτη – μέλη της ΕΕ όταν κρίνουν ότι έχουν απώλεια κερδών εξαιτίας πολιτικών αποφάσεων και διοικητικών μέτρων). Το ISDS έχει βρεθεί στην προμετωπίδα των αντιδράσεων προς την ΤΤΙΡ, παρόλο που υπάρχουν και άλλα σημεία της συμφωνίας εξίσου επικίνδυνα. Οι σοσιαλδημοκράτες έχουν ιδιαίτερα πιεστεί από τις δομές της κοινωνίας των πολιτών προκειμένου να μην δεχτούν μία συμφωνία που παραδίδει τέτοιας έκτασης εξουσίες στις μεγάλες επιχειρήσεις, και πολλοί ευρωβουλευτές των Εργατικών έχουν ήδη δηλώσει ότι θα ψηφίσουν εναντίον της συμφωνίας αν περιλαμβάνει οποιαδήποτε μορφή ISDS. Ιδιαίτερως, Γάλλοι και Βρετανοί σοσιαλδημοκράτες ευρωβουλευτές παραπονούνται συστηματικά προς τους επικεφαλής των κομμάτων τους σχετικά με την υποστήριξη στη συνέχιση των διαπραγματεύσεων, λόγω των πιέσεων που δέχονται από τους ψηφοφόρους τους και τα σωματεία. Οι Γερμανοί, αντιθέτως, παίζουν ένα πιο σύνθετο παιχνίδι, προσπαθώντας να κρατήσουν ενωμένο τον μεγάλο συνασπισμό τους, ο οποίος περιλαμβάνει τις ισχυρές ομάδες των Συντηρητικών και των Φιλελευθέρων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, υπηρεσία που εξυπηρετούν και ως ο μικρότερος εταίρος της Άνγκελα Μέρκελ στη Γερμανία. Η υποστήριξή τους στη ΤΤΙΡ συνιστά μέρος αυτής της επιλογής.

Με αυτά τα δεδομένα ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τα αφεντικά της “μεγάλης συμμαχίας” και την ίδια στιγμή να ανταποκριθεί στις ανησυχίες και αντιδράσεις της δικής του ευρωομάδας, των Σοσιαλδημοκρατών, που είχαν ήδη προχωρήσει σε συμμαχία με ριζοσπαστικότερες δυνάμεις της Αριστεράς και της Δεξιάς, μέσω μίας πρότασης διαγραφής του ISDS από την ΤΤΙΡ. Η αυταπάτη που προσπαθούν να καλλιεργήσουν οι Σοσιαλδημοκράτες ότι μπορούν να υποστηρίξουν την ΤΤΙΡ επιδιώκοντας ταυτόχρονα μία «καλή ΤΤΙΡ» ή «μία ΤΤΙΡ για τους λαούς» βρίσκεται σε συνέχεια της πολιτικής τους παράδοσης και είναι για μία ακόμα φορά επικίνδυνη. Η ΤΤΙΡ έχει σχεδιαστεί με κύριο σκοπό την υπαγωγή του συνόλου των θεμελιακών κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών σε αυτές της ελεύθερης αγοράς, δηλαδή της αύξησης των κερδών.

Την ίδια στιγμή, το Κογκρέσο στις ΗΠΑ έρχεται αντιμέτωπο με τις δικές του αντιφάσεις αναφορικά με την ΤΤΙΡ. Ο σχετικός δημόσιος διάλογος στις ΗΠΑ διεξάγεται γύρω από τις εξουσίες “fast track” που ο Πρόεδρος Ομπάμα ζητάει προκειμένου να εξασφαλίσει ότι θα διαπραγματευτεί την ΤΤΙΡ μέχρι το τέλος χωρίς να χρειάζεται να ζητάει την έγκριση του Κογκρέσου για κάθε ζήτημα που προκύπτει.[2] Η σχετική διάταξη πέρασε από τη Γερουσία, αλλά υπήρχαν μεγάλες αμφιβολίες σχετικά με το αν θα περνούσε και από τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Με μία αιφνιδιαστική κίνηση ο Ομπάμα, μόλις δύο μέρες μετά τη 10η Ιουνίου και τα όσα έγιναν στο Ευρωκοινοβούλιο, εμφανίστηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων εκλιπαρώντας για τη στήριξη των Δημοκρατικών. Δεν την πήρε ποτέ και οδηγήθηκε σε αυτό που πολλοί αμερικανοί σχολιαστές έσπευσαν να χαρακτηρίσουν ως «την πιο σημαντική ήττα της προεδρίας του».

Προφανώς και δεν ισχυριζόμαστε ότι το θλιβερό και επικίνδυνο σχέδιο για την υπογραφή της TTIP οδεύει σε παύση. Σε κάθε περίπτωση θα χρειαστούν ακόμα χρόνια διαπραγματεύσεων προκειμένου να πλησιάσουν σε μία συμφωνία. Ωστόσο, είναι πλέον σαφές ότι η οργάνωση της δικής μας αντίστασης ενάντια στην TTIP και η ενημέρωση του ευρύτερου κοινού, καθιστά τις διαπραγματεύσεις περισσότερο τοξικές. Την ίδια στιγμή εθνικά κοινοβούλια αρχίζουν να παίρνουν αποστάσεις από τη συμφωνία, εξαιτίας της αυξανόμενης αντιδημοτικότητάς της στους εκλογείς. Το σημείο-κλειδί στην παρούσα φάση είναι να καταστήσουμε σαφές ότι η επιλογή «μίας TTIP όσο το δυνατόν καλύτερης», απλώς δεν υπάρχει. Στην τελική, είναι στρατηγικό λάθος το να πέσουμε στην παγίδα να συζητάμε για βελτιώσεις όταν είναι σαφές ότι από τη συμφωνία έχουμε να χάσουμε τρομακτικά πολλά και τίποτα να κερδίσουμε. Ο στόχος δεν μπορεί παρά να είναι η οριστική ήττα των ολοκληρωτικών σχεδίων των αγορών που προωθεί η TTIP και η απαίτηση για μία εναλλακτική πολιτική εμπορίου στην υπηρεσία της ανθρωπότητας και του πλανήτη.

[1] Η περίπτωση του European Citizens Initiative (ECI) είναι ενδεικτική της κατά το δοκούν αντίληψης των δημοκρατικών θεσμών και λειτουργιών από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Πρόκειται για ένα εργαλείο που η ίδια εισήγαγε ως μέσο προαγωγής της συμμετοχικής δημοκρατίας το οποίο θα διασφαλίζει ότι η γνώμη των πολιτών θα έχει επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Όπως έχει συμβεί σε άλλες περιπτώσεις –πχ αυτή της μη συμπερίληψης των εταιρειών ύδρευσης στις προς ιδιωτικοποίηση δημόσιες υπηρεσίες- με τη συλλογή περισσότερων του ενός εκατομμυρίου υπογραφών και αξιοποιώντας την ECI, οι πολίτες μπορούν να πάρουν μέρος στη νομοθετική διαδικασία προτείνοντας νομοθετικές ρυθμίσεις ή ζητώντας την απόσυρση άλλων.

Στην περίπτωση της TTIP το αίτημα εστίαζε στην ακύρωση του mandate, δηλαδή της διαπραγματευτικής εντολής που έχει πάρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από τα κράτη προκειμένου να διαπραγματευτεί –εν κρυπτώ και από τα ίδια- τη συμφωνία, για λογαριασμό τους. Η Επιτροπή αποφάσισε σε αυτή την περίπτωση να μην αποδεχθεί την πρωτοβουλία, παρόλο που ακολουθήθηκαν όλα όσα τυπικά προβλέπονται. Οι διοργανωτές προσέφυγαν στο Ευρωπαϊκό δικαστήριο και την ίδια στιγμή προχώρησαν τη διαδικασία, αποδεσμεύοντας την πρωτοβουλία τους από τη θεσμική έγκριση της Επιτροπής. Το αποτέλεσμα είναι ότι έχουμε για πρώτη φορά μία αυτοοργανωμένη και «από τα κάτω» European Citizens Initiative με εξαιρετικά αποτελέσματα

[2] Το θέμα αποκτά ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις καθώς οι ίδιες εξουσίες ζητούνται και για την TTP, αντίστοιχη συμφωνία που οι ΗΠΑ διαπραγματεύονται με χώρες τις Ασίας και της Λατινικής Αμερικής.